

اصل جبران کامل خسارت در حقوق مسئولیت مدنی

علی یوسفی

وکیل دادگستری

کارشناس ارشد حقوق خصوصی

دانشگاه شهید بهشتی

انتشارات جنگل

سرشناسه	: یوسفی، علی، ۱۳۷۱ -
عنوان و نام پدیدآور	: اصل جبران کامل خسارت در حقوق مسئولیت مدنی / علی یوسفی
مشخصات نشر	: تهران: جنگل، جاودانه، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری	: ۱۶۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۱۶-۸۵۸-۹
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه
موضوع	: تأمین خسارت - ایران
موضوع	: Indemnity - Iran
موضوع	: خسارت (فقه)
موضوع	: Damages (Islamic Law)
موضوع	: حقوق مدنی - ایران
موضوع	: Civil Rights - Iran
موضوع	: مسئولیت (حقوق) - ایران
موضوع	: Liability (Law) - Iran
رده‌بندی کتب	: ۱۳۹۷ الف ۹/۱ KMHA۳۴
رده‌بندی دیویی	: ۳۴۶/۵۸۰۱
شماره کتابشناسی	: ۵۱۶۱ ۵۱

عنوان کتاب: اصل جبران کامل خسارت در حقوق مسئولیت مدنی

تألیف: علی یوسفی

ناشر: انتشارات جنگل، جاودانه

ناظر فنی: امین لشکری

نوبت و سال چاپ: اول، ۱۳۹۷

قطع و تیراژ: وزیری، ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۲۳۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۱۶-۸۵۸-۹

[http:// www.jangal.com](http://www.jangal.com)

[email: info@junglepub.org](mailto:info@junglepub.org)

تلفن: ۵۴۱۱۳ - ۶۶۴۸۲۸۳۰ - ۶۶۴۸۶۱۱۵ - ۰۲۱

۰۳۱ - ۳۳۲۰۳۸۰۰ - ۳۳۲۰۵۰۰۵ - ۰۳۱

«حق چاپ برای مؤلف محفوظ است»

فهرست مطالب

پیشگفتار

- ۱..... بخش اول: خسارت و مصلحت و اصل جبران کامل خسارت
- ۳..... فصل اول: خسارت: یکم: ارکان مسئولیت مدنی
- ۷..... مبحث اول: اقسام خسارت
- ۹..... گفتار اول: خسارت مادی
- ۱۰..... گفتار دوم: خسارت معنوی
- ۱۱..... گفتار سوم: خسارت بدنی
- ۱۲..... مبحث دوم: شرایط خسارت قابل جبران
- ۱۲..... گفتار اول: مسلم بودن
- ۱۴..... گفتار دوم: مستقیم بودن
- ۱۵..... گفتار سوم: شخصی بودن
- ۱۶..... گفتار چهارم: عدم جبران قبلی
- ۱۷..... گفتار پنجم: قابل پیش‌بینی بودن
- ۲۰..... گفتار ششم: وارد شدن خسارت به حق یا نفع مشروع زیان‌دیده
- ۲۱..... مبحث سوم: شیوه‌های جبران خسارت
- ۲۲..... گفتار اول: جبران عینی
- ۲۶..... گفتار دوم: جبران معادلی
- ۲۷..... بند اول: جبران غیرنقدی خسارت
- ۲۸..... بند دوم: جبران نقدی خسارت

فصل دوم: مفهوم اصل جبران کامل خسارت.....	۳۱
مبحث اول: تعریف و مبانی.....	۳۱
گفتار اول: تعریف اصل جبران کامل خسارت.....	۳۱
گفتار دوم: مبانی اصل جبران کامل خسارت.....	۳۴
بند اول: مبانی فقهی.....	۳۴
بند دوم: مبانی قانونی.....	۴۳
مبحث دوم: استثنائات اصل جبران کامل خسارت در نظام حقوقی ایران.....	۴۶
گفتار اول: استثناهای قانونی.....	۴۷
گفتار دوم: استثناهای قضایی.....	۴۷
گفتار سوم: استثنای قرارداد.....	۴۸
مبحث سوم: شکلات اعمال اصل جبران کامل خسارت.....	۵۱
گفتار اول: تعیین قیاس خسارت.....	۵۱
گفتار دوم: زمان ارزیابی خسارت.....	۵۲
گفتار سوم: مکان ارزیابی خسارت.....	۵۴
مبحث چهارم: شیوه‌های تضمین اصل جبران کامل خسارت.....	۵۴
گفتار اول: افزودن بر تعداد مسئولان یک ضرر.....	۵۵
گفتار دوم: اجباری نمودن بیمه مسئولیت.....	۵۶
گفتار سوم: طرح‌های تکمیلی پوشش مسئولیت مدنی.....	۵۹
گفتار چهارم: پرداخت خسارت از بیت‌المال.....	۶۱
بخش دوم: آثار اصل جبران کامل خسارت.....	۶۳
فصل اول: کمتر نبودن جبران خسارت نسبت به زیان وارده.....	۶۵
مبحث اول: عدم‌النفع.....	۶۵
گفتار اول: مفهوم.....	۶۶
گفتار دوم: قابلیت مطالبه.....	۶۹
بند اول: دیدگاه دکترین.....	۶۹
بند دوم: دیدگاه فقها.....	۷۱

۷۴	بند سوم: دیدگاه قوانین
۷۸	بند چهارم: آراء قضایی
۸۱	مبحث دوم: خسارت معنوی
۸۲	گفتار اول: دیدگاه دکترین
۸۴	گفتار دوم: دیدگاه فقها
۸۷	گفتار سوم: دیدگاه قوانین
۸۹	گفتار چهارم: آراء قضایی
۹۶	مبحث سوم: خسارت مازاد بر ديه
۹۷	گفتار اول: دیدگاه دکترین
۹۹	گفتار دوم: دیدگاه فقها
۱۰۱	گفتار سوم: دیدگاه فرانسویان
۱۰۳	گفتار چهارم: آراء قضایی
	فصل دوم: بیشتر نبودن جبران خسارت نسبت به زیان وارده (خسارت تنبیهی)
۱۰۸	مبحث اول: تاریخچه
۱۱۱	مبحث دوم: اهداف
۱۱۲	مبحث سوم: ماهیت
۱۱۳	گفتار اول: دیدگاه‌های تأکیدکننده به جنبه مدنی
۱۱۴	گفتار دوم: دیدگاه‌های تأکیدکننده بر جنبه کیفری
۱۱۶	گفتار سوم: نظریه زیپورسکی
۱۱۷	مبحث چهارم: چالش‌ها
۱۱۹	مبحث پنجم: خسارت تنبیهی در حقوق ایران
	گفتار اول: قانون صلاحیت جمهوری اسلامی ایران برای رسیدگی به دعاوی علیه دولت‌های خارجی
۱۲۱	گفتار دوم: مقایسه با نهادهای حقوقی مشابه
۱۲۷	بند اول: مقایسه با خسارت معنوی

۱۲۸	بند دوم: مقایسه با وجه التزام
۱۲۹	بند سوم: مقایسه با دیه
۱۳۰	بند چهارم: مقایسه با خسارت تأخیر تأدیه
۱۳۳	نتیجه
۱۳۷	منابع و مأخذ

پیشگفتار

بحث از جبران خسارت از دیرباز جزو موضوعات جنجال‌برانگیز حقوق مسئولیت مدنی بوده و بین امر از جهات مختلف مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. نظر حقوق‌دانان مسئولیت مدنی بر این است که اگر خسارتی به بار آمد، چنانچه تمام شرایط مسئولیت مدنی در آن جمع باشد، مسئولیت آن خسارت به طور کامل جبران شود و زیان‌دیده را به وضعیت پیش از وقوع خسارت بازگرداند. لذا در این راستا از اصلی به نام اصل جبران کامل خسارت نام برده شده است؛ بدین معنا که خسارات زیان‌دیده می‌بایست به طور کامل - نه کمتر از زیان وارده - بیشتر از آن - جبران گردد. اما در نظام حقوقی ما به خصوص با پیروزی انقلاب اسلامی و رویکرد بیشتر به فقه امامیه، در خصوص وجود این اصل و جایگاه و مبانی آن و همچنین امکان جبران برخی خسارات تردید به وجود آمد، هرچند که تمام شرایط مسئولیت در خصوص آن زیان‌دیده باشد. اکثر فقهای امامیه بدون آنکه بحث مستقلی به این مقوله اختصاص دهند و قاعده‌ای کلی بنا نهند، به مناسبت در هر مقام مباحثی را مطرح نموده‌اند و ضمان را در برخی خسارات قابل تأمل دانسته‌اند. رفته رفته این تردید به محاکم نیز راه یافت اما اکثر حقوق‌دانان هم‌عنوان فائل بر وجود اصل جبران کامل خسارت و لزوم رعایت آن بوده و پذیرش غیر از آن را خلاف عدالت و انصاف می‌دانند. تعامل این نظرات در طول زمان باعث تحولاتی در نظام حقوقی ایران شده و به مرور ایام در آرای فقهی و آرای محاکم، توجه به جبران کامل خسارت بیشتر شده است. در این نوشته برآنیم تا ضمن محقق دانستن اصل جبران کامل خسارت در حقوق مسئولیت مدنی ایران و بررسی مبانی فقهی و قانونی آن، تردید در خصوص امکان جبران برخی از خسارات را نیز از بین برده و اعلام داریم که این اصل، مغایرتی با موازین شرعی و قانونی ندارد. همچنین در خصوص جبران بیش از میزان زیان (خسارت

تنبیهی)، مباحث لازم، مطرح و امکان پذیرش آن را با توجه به اصل جبران کامل خسارت بررسی نماییم.

لازم به ذکر است که موضوع بحث این نوشتار، بررسی حوزه مسئولیت‌های خارج از قرارداد می‌باشد. لذا بحث مسئولیت‌های قراردادی تخصصاً خارج از موضوع است. با این حال به طور اجمالی می‌توان گفت در حوزه قراردادی، سه ضابطه برای تعیین خسارت وجود دارد: ۱- احتساب خسارت بر مبنای نفع متوقع ۲- احتساب خسارت بر مبنای نفع اتکایی؛ جبران خساراتی از متعهدله که با اتکای بر قرارداد متحمل شده است مثل خرید برخی لوازم و کالا جهت، اجرای قرارداد. ۳- احتساب بر مبنای نفع اعاده‌ای (جلوگیری از دارا شدن غیرعادلانه نافع قرارداد). ایراد ضابطه سوم آن است که ممکن است ناقض از نقض قرارداد سود زیادی برد و اثر باشد خسارتی را هم به متعهدله بپردازد؛ لذا این ضابطه بهتر است در عقود اجرا نمود که به دلیل وجود یک مانع خارجی، قابل اجرا نیست. در اکثر نظام‌های حقوقی دنیا، جهت جبران خسارات قراردادی، ضابطه اول پذیرفته شده است که موجب رسیدن زیان‌دیده به حالتی می‌گردد که در صورت اجرای عقد به آن نقطه اقتصادی می‌رسید. در واقع این ضابطه سبب نزدیک شدن به جبران کامل خسارات زیان‌دیده می‌گردد. با این حال همواره امکان اجرای این ضابطه وجود ندارد برای مثال در قراردادهای مالکیت فکری، معمولاً ضابطه دوم، خسارات زیان‌دیده را بهتر جبران می‌نماید.

این نوشتار در دو بخش تدوین شده است: در بخش اول از خسارت و مفهوم اصل جبران کامل خسارت و در بخش دوم از آثار این اصل سخن گفته‌ایم. در بخش اول و برای شروع بحث، نخست به بیان مباحثی از خسارت به عنوان یکی مسئولیت مدنی پرداخته‌ایم و سپس، مفهوم اصل جبران کامل خسارت را بررسی نموده‌ایم. از این طریق، ضمن شناخت مفهوم و شیوه تضمین و مشکلات اعمال اصل جبران کامل خسارت، بتوان در بخش دوم از آثار اصل سخن گفت. در بخش دوم نیز آثار اصل را دو فصل مطرح نموده‌ایم: در فصل اول به بررسی پوشش کامل و کمتر نبودن جبران خسارت نسبت به زیان وارده و در فصل دوم به بیشتر نبودن آن نسبت به زیان پرداخته‌ایم و بدین ترتیب تا حد ممکن سعی شده است تا سیر منطقی موضوع حفظ شود و مباحث مطروحه به روشنی بیان گردد.

علی یوسفی

تابستان ۱۳۹۷